

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

INTERMEDIATE LEVEL OF SPOKEN SANSKRIT

DR. ANURADHA CHOUDRY

DEPARTMENT OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

IIT Kharagpur

**Lecture 15: Third person pronouns and nouns (n) in the plural:
Part 3**

CONCEPTS COVERED

- ❑ Introduction of नपुंसकलिङ्ग (napuṃsakaliṅga – neuter) words ending with अकार (akāra – letter ‘a’) in बहुवचनम् (bahuvacanam – plural) forms for the 1st, 2nd and 8th cases
- ❑ Practice of धातुरूप (dhāturūpa – verb conjugation)
- ❑ Building of vocabulary

पुनःस्मरणम् punaḥsmaraṇam – Revision

3rd Person Pronouns and Nouns in the Plural (m 'a' ending / f 'ā' & 'ī' endings)

वचनम् ->
vacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

विभक्ति - vibhakti

किम् – kim
(m) / (f)

(ए)तद् – (e)tad
(m) / (f)

जनक - janaka
(m)

अम्बा – ambā
(f)

प्रथमा
prathamā

के
ke

काः
kāḥ

ते / एते
te / ete

ताः / एताः
tāḥ / etāḥ

जनकाः
janakāḥ

अम्बाः
ambāḥ

द्वितीया
dvitīyā

कान्
kān

काः
kāḥ

(ए)तान्
(e)tān

(ए)ताः
(e)tāḥ

जनकान्
janakān

अम्बाः
ambāḥ

तृतीया
tritīyā

चतुर्थी
caturthī

पञ्चमी
pañcamī

षष्ठी
ṣaṣṭhī

सप्तमी
saptamī

(सम्बोधनम्)
(sambodhanam)

-

-

हे जनकाः
he janakāḥ

हे अम्बाः
he ambāḥ

वचनम् ->
vacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

विभक्ति - vibhakti

किम् – kim
(f)

(ए)तद् – (e)tad
(f)

अम्बा – ambā
(f)

सहोदरी - sahodarī
(f)

प्रथमा
prathamā

काः
kāḥ

ताः / एताः
tāḥ / etāḥ

अम्बाः
ambāḥ

सहोदर्यः
sahodaryāḥ

द्वितीया
dvitīyā

काः
kāḥ

(ए)ताः
(e)tāḥ

अम्बाः
ambāḥ

सहोदरीः
sahodarīḥ

तृतीया
tritīyā

चतुर्थी
caturthī

पञ्चमी
pañcamī

षष्ठी
ṣaṣṭhī

सप्तमी
saptamī

(सम्बोधनम्)
(sambodhanam)

-

-

हे अम्बाः
he ambāḥ

हे सहोदर्यः
he sahodaryāḥ

पुनःस्मरणम् punaḥsmaraṇam – Revision

3rd Person Pronouns and Nouns in the Singular (n 'a' ending)

वचनम् ->
vacanam

एकवचनम्
ekavacanam

विभक्ति - vibhakti

किम् – kim
(n)

(ए)तद् – (e)tad
(n)

मित्र - mitra
(n)

प्रथमा
prathamā

किम्
kim

(ए)तद्
(e)tad

मित्रम्
mitram

द्वितीया
dvitīyā

किम्
kim

(ए)तद्
(e)tad

मित्रम्
mitram

तृतीया
tritīyā

चतुर्थी
caturthī

पञ्चमी
pañcamī

षष्ठी

ṣaṣṭhī

सप्तमी
saptamī

(सम्बोधनम्)

(sambodhanam)

हे मित्र
he mitra

अभ्यासः (abhyāsaḥ) - Practice

किं kim किं kim करोति karoti ? कानि kāni किं kim कुर्वन्ति kurvanti ?

विमानम् vimānam / विमानानि vimānāni

शीघ्रं गच्छति ... śīghram gacchati ...

वाहनं vāhana

मन्दं चलति ... mandam calati ...

मित्रं mitra

सर्वदा साहाय्यं करोति ... sarvadā sāhāyyam karoti ...

नक्षत्रं nakṣatra

निश्चित-मार्गेण गच्छति ... niścita-mārgena gacchati ...

तत् / एतत्

tat / etat

जीवने किम् kim अस्ति ? कानि kāni सन्ति?

सुखं sukha

दुःखं duḥkha

कर्मफलं karmaphala (fruit of action)

कार्यं kārya (work)

लक्ष्यं lakṣya (aim)

मरणं maraṇa (death)

अस्ति asti / सन्ति santi

सम्बोधनम् sambodhanam – Vocative Case

मित्रम् / मित्राणि

mitram / mitrāṇi

किं करोषि / कुरुथ

kiṁ karoṣi / kurutha

कुत्र / क्व गच्छसि / गच्छथ

kutra / kva gacchasi / gacchatha

मम साहाय्यं करोतु / कुर्वन्तु

mama sāhāyyaṁ karotu / kurvantu

यूयम्
yūyam

हे

he

कलत्र

kalatra

नक्षत्र

nakṣatra

किम् kim -> कानि kāni आनयति ?

सः / सा / तत् / भवान् (वती)

छत्रम् chatram / छात्राणि chatrāṇi

आनयति / आनयन्ति

saḥ / sā / tat / bhavān (vatī)

वर्षत्र varṣatra (raincoat)

ānayati / ānayanti

ते / ताः / तानि / भवन्तः (वत्यः)

उत्तरीय uttarīya (shawl)

te / tāḥ / tāni / bhavantaḥ (vatyaḥ)

औषध auśadha (medicine)

(ए)तत्

तैल taila (oil)

आनयसि / आनयथः / आनयथ

त्वम् / युवाम् / यूयम्

(e)tat

घृत ghr̥ta (ghee/ clarified butter)

ānayasi / ānayathaḥ / ānayatha

tvam / yuvām / yūyam

(ए)तानि

अन्न anna (rice / food)

(e)tāni

पात्र pātra (vessel)

अहम् / आवाम् / वयम्

पद्म padma (lotus)

आनयामि / आनयावः / आनयामः

aham / āvām / vayam

प्रमाण pramāṇa (proof)

ānayāmi / ānayāvaḥ / ānayāmaḥ

कुत्र गच्छति? kutra gacchati?

सः / सा / तत् / भवान् (वती)		गच्छति
saḥ / sā / tat / bhavān (vatī)	नगरम् nagaram / नगराणि nagaraṇi	gacchati
ते / ताः / तानि / भवन्तः (वत्यः)	वन vana (forest)	गच्छन्ति
te / tāḥ / tāni / bhavantaḥ (vatyaḥ)	तपोवन tapovana (forest)	gacchanti
त्वम् / युवाम् / यूयम्	उद्यान udyāna (garden)	
tvam / yuvām / yūyam	गृह gr̥ha (home)	गच्छसि / गच्छथः / गच्छथ
	मन्दिर mandira (temple)	gacchasi / gacchat̥haḥ / gacchat̥ha
	लोकयानस्थान lokayānasthāna (bus-stand)	
अहम् / आवाम् / वयम्	रेलयानस्थान relayānasthāna (station)	गच्छामि / गच्छावः / गच्छामः
aham / āvām / vayam	क्षेत्र kṣetra (field)	gacchāmi / gacchāv̐ / gacchām̐

of penance / austerity

गृहाणि (3)
तानि (2)

पुनःस्मरणम् punaḥsmaraṇam – Revision

3rd Person Pronouns and Nouns in the Singular and Plural (n 'a' ending)

वचनम्
vacanam

->

एकवचनम्
ekavacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

एकवचनम्
ekavacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

एकवचनम्
ekavacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

विभक्ति - vibhakti

किम् – kim

(ए)तद् – tad

मित्र - mitra

प्रथमा
prathamā

किम्
Kim

कानि
kāni

तत् / एतत्
tat / etat

तानि / एतानि
tāni / etāni

मित्रम्
mitram

मित्राणि
mitrāṇi

द्वितीया
dvitīyā

किम्
kim

कानि
kāni

(ए)तत्
(e)tat

(ए)तानि
(e)tāni

मित्रम्
mitram

मित्राणि
mitrāṇi

तृतीया
tritīyā

चतुर्थी
caturthī

पञ्चमी
pañcamī

षष्ठी
ṣaṣṭhī

सप्तमी
saptamī

(सम्बोधनम्)
(sambodhanam)

-

-

-

-

हे मित्र
he mitra

हे मित्राणि
he mitrāṇi

गीताश्लोकः gītāślokaḥ

तानि सर्वाणि संयम्य युक्त आसीत मत्परः ।

tāni sarvāṇi saṁyamya yukta āsīta mat-parah

वशे हि यस्येन्द्रियाणि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ २ ॥ ६१ ॥

vaśe hi yasyendriyāṇi tasya prajñā pratiṣṭhitā ॥ 2 ॥ 61 ॥

Having brought all the senses under control, he must sit firm in Yoga, wholly given up to Me;
for whose senses are mastered, of him the intelligence is firmly established
(in its proper seat).

Gītā: A Bouquet

The Gita is a bouquet composed of the beautiful flowers of spiritual truths collected from the Vedas and the Upanishads.

Conclusion

Swami Vivekananda

Hindu Monk and Spiritual Leader

(12th January 1863 – 4th July 1902)

References

- ❑ Narendra. (1997). *Functional Sanskrit: its communicative aspect*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram.
- ❑ Narendra. (2003). *Speak Sanskrit: the easy way*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram.
- ❑ Roy, A. (Ed.). (1977). *The Message of the Gita: As Interpreted by Sri Aurobindo*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram Trust.

धनिक-दरिद्रयोः संवादः - कुतः सुखमिति ?
dhanika-daridrayoḥ saṁvādaḥ - kutaḥ sukhamiti?

मङ्गलमस्तु
maṅgalamastu

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

*Thank
you*

